

Czesław Marcinkowski

Zagrożenia i wyzwania transgranicznego bezpieczeństwa współczesnego świata

Doctrina. Studia społeczno-polityczne 8, 135-142

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

CZESŁAW MARCINKOWSKI

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi
Józefów

Zagrożenia i wyzwania transgranicznego bezpieczeństwa współczesnego świata

Wprowadzenie

We współczesnym świecie mamy do czynienia z wieloma otwartymi konfliktami. Ogniska zapalne są w wielu punktach i mają charakter bądź uśpiony, bądź znajdują się w fazie otwartych wojen. W przeciągu ostatnich 20–30 lat byliśmy świadkami ogromnych zmian geopolitycznych. Tendencje te utrzymują się również w drugiej dekadzie XXI wieku, a nawet zaryzykuję twierdzenie, że za sprawą gospodarki i ekonomiki następuje przyspieszenie procesu przewartościowań – głównie w obszarze społecznym.

Na początku XXI wieku termin „bezpieczeństwo międzynarodowe”¹ za sprawą wydarzeń związanych z międzynarodowym terroryzmem i operacjami antyterrorystycznymi oraz ogólną globalizacją zagrożeń nabrał nowego wymiaru. Pojawiło się wiele nowych definicji pojęcia „bezpieczeństwo”. Zostały również wydzielone nowe rodzaje i formy zagrożeń bezpieczeństwa, np. energetyczne, paliwowe, przyrodnicze, finansowe, żywnościowe, czyli ukształtował się system bezpieczeństwa dziedzinowego (SBD).

Celem artykułu jest ukazanie istoty transgranicznych wyzwań bezpieczeństwa międzynarodowego w aspekcie koherencji wielu zdarzeń, zjawisk i procesów, a także ukazanie (zidentyfikowanie) nowych zagrożeń bezpieczeństwa o charakterze transgranicznym.

W aspekcie powyższego celu intencją autora jest udzielenie odpowiedzi na pytanie: jakie czynniki determinują transgraniczny i koherentny charakter współczesnych zagrożeń i wyzwań bezpieczeństwa.

Współczesne bezpieczeństwo ma charakter globalny, ale poprzez system bezpieczeństwa dziedzinowego również koherentny i bardzo często asymetryczny do wielu nowych treści, często wcześniej wyraźnie niedefiniowanych. Wynikają bardziej z przemian społecznych niż decyzji podejmowanych przez rządy, a w związku z tym wzbudzają wiele niepewności w zakresie definiowania szeroko rozumianego współczesnego bezpieczeństwa i współczesnej polityki bezpieczeństwa.

Istota wyzwań transgranicznego bezpieczeństwa

Bezpieczeństwo polityczno-militarne współczesnego, zglobalizowanego świata ma charakter wieloobszarowy i transgraniczny, a także transregionalny – wydarzenia gospodarcze lub społeczne z jednego regionu mają istotny wpływ na podobne wydarzenia w innym regionie (sąsiednim, powiązanim lub uzależnionym). Poszerza się teatr wydarzeń – idziemy do globalizacji zagrożeń, ale i globalizacji bezpieczeństwa. Na potrzeby

¹ Z pojęciem „bezpieczeństwo” wiąże się pośrednio lub bezpośrednio wiele innych pojęć, m.in.: „niebezpieczeństwo”, „wyzwania”, „zagrożenie” (np.: militarne, polityczne, społeczne, energetyczne), „kryzys”, „konflikt”, „wojna”, „pokój”, „racja stanu”, „interes narodowy”.

dookreślenia współczesnego pojęcia „bezpieczeństwo” używam przymiotnika „transgraniczny” w odniesieniu do sytuacji po obu stronach granic.

Pojęcie „transgraniczny” można użyć również do określenia (opisania, analizowania) obszarów bezpieczeństwa transregionalnego i panregionalnego, ale i subregionalnego. Tymczasem charakter współczesnych stosunków politycznych coraz wyraźniej ma wymiar policentryczny (zgrupowany, grupujący się koło wielu ośrodków, mający wiele ośrodków), a co za tym idzie, możemy mówić o policentryzmie w stosunkach międzynarodowych.

Globalny i transgraniczny charakter wyzwań bezpiecznej Europy XXI wieku wynika z geopolitycznych uwarunkowań współczesnego świata, a właściwie jego wielobiegowości – jeżeli jeszcze nie w pełni ukształtowanej formalnie, to będącej *in statu nascendi*. Rozpatrując globalne problemy, możemy wyróżnić cztery ich typy:

- zapewnienie trwałego pokoju oraz bezpieczeństwa międzynarodowego;
- kurczenie się zasobów surowców naturalnych (głównie energetycznych) oraz ochrona środowiska naturalnego;
- przewyższenie ubóstwa, głodu i chorób;
- uregulowanie, a właściwie szybkie rozwiązanie kwestii ekonomicznych i gospodarczych.

Charakterystyczne cechy współczesnych problemów globalnych możemy opisać jako:

- ogólnoświatowe – dotyczą wielu i dużych obszarów w różnych częściach świata;
- wysoko złożone – ich oddziaływanie zależy od wielu czynników wzajemnie powiązanych;
- nierozwiązywalne – skala problemów globalnych przekracza bardzo często możliwości przeciwdziałania (przeciwstawienia się) jednego państwa.

Wymienione cechy potwierdzają, że problemy globalne są również problemami transgranicznymi. Aspekt transgraniczności zdarzeń w sferze wyzwań dla bezpieczeństwa oznacza, że obejmą one (będą dotyczyć) obszary położone w dwóch lub więcej państwach. W zależności od charakteru wyzwania w jego zasięgu może się znaleźć nawet kilka milionów osób.

Dlatego jestem zwolennikiem poszerzania zakresu znaczeniowego pojęcia „bezpieczeństwo”. Argumenty tradycyjnego (polityczno-militarnego) podejścia do problematyki bezpieczeństwa utraciły – moim zdaniem – wiele ze swojej siły przekonywania po zakończeniu zimnej wojny. Poszerzone traktowanie pojęcia „bezpieczeństwo” ma decydujące znaczenie we współczesnym świecie ze względu na globalizację zjawisk, ich transgraniczność i koherencję wyzwań oraz zagrożeń. Zgadając się na stosowanie poszerzonego zakresu znaczeniowego bezpieczeństwa, uświadomiamy sobie, że:

- każdą trudność (wyzwanie) w dowolnej dziedzinie funkcjonowania państwa (społeczeństwa) możemy traktować jako potencjalne zagrożenie bezpieczeństwa lub szansę na jego wzmocnienie;
- bezpieczeństwo staje się naprawdę uniwersalnym stanem, na którego osiągnięcie będą kierowane wszelkie działania (relacje);
- poszerzamy znaczenie i rolę innych czynników bezpieczeństwa niż siła militarna;
- państwo musi skupić swoją uwagę i rozszerzyć spektrum zagadnień poddawanych ocenie (analizie) przy określaniu stanu transgranicznego (subregionalnego) bezpieczeństwa.

Dlatego formułuję tezę o sieciocentrycznym (sieciowym) modelu funkcjonowania zarówno wyzwań, jak i zagrożeń, a także sieciocentrycznym obszarze bezpieczeństwa. W tym rozumieniu bezpieczeństwo jest centralnym elementem układu. Jednocześnie wydzielone przedmiotowe elementy systemu bezpieczeństwa dziedzinowego również funkcjonują (w mniejszym lub większym stopniu) w sieciowym obszarze bezpieczeństwa.

Nowe globalne i transgraniczne wyzwania

Sklassyfikowane i opisane dotychczas wyzwania bezpieczeństwa wydają się odzwierciedlać prawdziwy obraz potencjalnych zagrożeń. Niestety, ewolucyjny charakter cywilizacji odnosi się również do ewolucji obszaru wyzwań, zagrożeń i bezpieczeństwa (np. antyterrorystycznego), co powoduje, że nie są one formą (postacią) *constans*, a podlegają ewolucji. Współczesne, naturalne środowisko bezpieczeństwa funkcjonowania człowieka jest wielowymiarowe (wewnętrzne i zewnętrzne) i obejmuje różne aspekty (narodowe, międzynarodowe) oraz obszary jego działalności od społecznej, kulturowej, ekologicznej do militarnej i politycznej.

Zagrożenia bezpieczeństwa mają przyczyny zewnętrzne i (lub) wewnętrzne, uwarunkowania międzynarodowe i globalne. Dlatego też istotne jest systematyczne poszerzanie obszaru, poziomów oraz różnorodności, ale i odrębności analiz, a także diagnozowanych zjawisk w środowisku bezpieczeństwa. Identyfikacja zagrożeń mogących zakłócić spokojną, twórczą działalność człowieka w obszarze np. gospodarczym, socjalnym, naukowym czy kulturalnym stanowi podstawowe zadanie służb i organizacji (ogólnie struktur) odpowiedzialnych za bezpieczeństwo państwa oraz społeczności (społeczeństwa). Używam tutaj świadomie tej formy, gdyż mam na myśli nie tylko działalność instytucji państwa, ale również aktywność organizacji społeczeństwa obywatelskiego.

Wynika z tego, że podejmowanie podstawowych, strategicznych decyzji w sferze bezpieczeństwa powinno odpowiadać standardowi jak najszybszej akcji i skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom. Należy jednak pamiętać, że słabością każdej strategii wypracowanej dla jakiegokolwiek działania jest mała (słaba) odporność na nieprzewidziane zdarzenia, wcześniej uznane za mało prawdopodobne lub wręcz niemożliwe.

Trudno określić jednoznacznie i precyzyjnie trendy ewolucji współczesnych wyzwań dla bezpieczeństwa. Uważam, że najważniejsze wyzwania w dziedzinie bezpieczeństwa europejskiego na najbliższe 20–30 lat będą mieć charakter niemilitarny. Będą ewoluować w kierunku transgranicznych wyzwań ze sfery ekonomiczno-gospodarczej, a zatem i społecznej. Niemniej jednak w ostrej fazie kryzysowej mogą przekształcić się w walkę zbrojną².

Poważne wyzwania dla bezpieczeństwa we wszystkich obszarach będą stanowić zagrożenia katastrof przyrodniczych. Skutki potencjalnych zdarzeń (katastrof) przyrodniczo-klimatycznych mogą mieć destruktywny wpływ na poziom życia i zdrowia mieszkańców dużych terytoriów, być może o charakterze transgranicznym.

Zagrożenia niemilitarne, czyli te o charakterze ekonomiczno-gospodarczym i społecznym niezwykle łatwo przyjmują charakter wyzwań transgranicznych. Koherentne z tymi zjawiskami będą procesy globalne w światowej ekonomice i gospodarce lub ruchach społecznych i będą przybierać postać struktury sieciowej. Oznacza to nieomal efekt domina, że wspomnę np. doświadczenia kryzysu finansowego w Stanach Zjednoczonych czy okrzykane już rewolucją („wiosną narodów arabskich”) protesty w krajach arabskich od Maroka do Bahrajnu i Omanu.

Nowe wyzwania w obszarze europejskiego bezpieczeństwa XXI wieku będą zapewne związane – moim zdaniem – z zagrożeniami w obszarze ekonomicznym i gospodarczym, a poprzez to będą przekładać się na obszar społeczny³. Potencjalne główne obszary zagrożeń będą obejmować:

² Porównaj np. rozwój wydarzeń w b. FSR Jugosławii (1991–1995 i późniejsze lata w Kosowie) i wojnę gruzińsko-rosyjską w 2008 r. W obu przypadkach rozwinęły się z nierozwiązanego wcześniej konfliktu etniczno-kulturalnego na tle religijnym.

³ Przypadek Grecji jest przestrożą dla pseudopolityków oszukujących swoich obywateli i ulegających coraz większym żądaniom socjalnym.

- kryzys ekonomiczny, w tym trwający już trzeci rok kryzys sektora finansowo-bankowego pozostaje poważnym czynnikiem zwiększającym niebezpieczeństwo stabilności i pokoju. Pomimo że oficjalne dane statystyczne mówią o stabilizacji na giełdach, wzroście produkcji i uspokojeniu rynków finansowych, to analitycy międzynarodowych instytucji i forów są zaniepokojeni niektórymi wskaźnikami. Podczas szczytu Międzynarodowego Funduszu Walutowego (październik 2010 r.) jego szef, Dominique Strauss-Kohn, zauważył, że jeżeli najważniejsze państwa będą przy pomocy kursów walutowych walczyć z kryzysem, to globalne PKB spadnie o 2,5% i powróci recesja⁴. Ta manipulacja kursami własnych walut prowadzi w prostej drodze do wojny walutowej – nowego wyzwania w sferze finansowo-gospodarczej⁵. Również uczestnicy Światowego Forum Ekonomicznego (WEF – *World Economic Forum*) w Davos w 2011 roku kreślili pesymistyczne prognozy dla przyszłości⁶, przestrzegając przed trzema zagrożeniami: bankrutem państw (w zadłużonej Europie zabraknie pieniędzy na pokrycie rosnących wydatków budżetowych, m. in. na emerytury i renty); brakiem skutecznej międzynarodowej współpracy ekonomicznej, czego efektem jest szybki rozwój szarej strefy; wzrostem zapotrzebowania na żywność, wodę i energię;
- wyczerpywanie źródeł surowców naturalnych (głównie energetycznych i rud metali), a jako sposób na rozwiązanie problemu – sięganie do zasobów na dnie oceanów (np. Zatoka Meksykańska lub pod lodami Arktyki);
- kryzys demograficzny powodujący, że Europa będzie się starzeć i wyludniać. Analizy socjologiczne pokazują, że jest to już proces bardzo daleko posunięty. Za 40 lat w Polsce będzie nas mniej o 5 mln osób⁷. Europa staje się stosunkowo szybko kontynentem starców, pękają więzi międzypokoleniowe i następuje unifikacja kulturowa.

Zasadnicze wyzwania w sferze bezpieczeństwa przyrodniczego – w mojej ocenie – będą związane z wieloma zjawiskami, na które składać się mogą błędne decyzje gospodarcze (o podłożu politycznym, np. zmiana kierunku cieku rzek w rejonie Jeziora Aralskiego, lub o podłożu gospodarczym, np. melioracja terenów w pobliżu jeziora Gopło) z przeszłości, a także całokształt działalności człowieka.

Wśród wielu wyzwań, a co za tym idzie i zagrożeń dla bezpieczeństwa człowieka i jego dorobku materialnego oraz kulturalnego w sferze przyrodniczej zaliczyłbym:

- ekologiczne, w tym:
 - a) rozprzestrzenianie się substancji toksycznych, które nie dają się biologicznie rozłożyć, powodujących zanieczyszczenie gleby, powietrza i wód;
 - b) zanieczyszczenie górnych warstw atmosfery przez chlorofluorowęglowodory, które uszkadzają warstwę ozonową (dziura ozonowa), co powoduje wzrost przenikania promieni ultrafioletowych;
 - c) efekt cieplarniany – zjawisko powodujące wzrost temperatury Ziemi, wywołany przez gazy ograniczające wypromieniowanie ciepła z powierzchni Ziemi i dolnych warstw atmosfery do przestrzeni kosmicznej⁸;
 - d) katastrofalny przyrost śmieci (stałych i płynnych);
 - e) zagłada lasów tropikalnych i przyspieszone wymieranie gatunków;

⁴ Zob. J. Bielecki, *Wojna walutowa to śmierć dla wzrostu gospodarczego*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2010, nr 198.

⁵ Przykładowe formy manipulacji kursami: decyzjami administracyjnymi skupywaniem obcej waluty (Chiny); utrzymywaniem na bardzo niskim poziomie stóp procentowych (Stany Zjednoczone Ameryki); skupywaniem własnej waluty i obligacji (Japonia); drukowaniem coraz większej liczby pustego pieniądza (Stany Zjednoczone Ameryki).

⁶ Zob. J. Bielecki, *Davos ostrzega świat przed rosnącymi wydatkami*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2011, nr 7.

⁷ Zob. M. Król, *Długa, smutna starość Europy*, *ibidem* 2010, nr 52.

⁸ Jeden lot samolotu przez Atlantyk pochłania 60 tys. l paliwa, czyli więcej niż zużywa przeciętny kierowca przez 50 lat. Co roku samoloty pasażerskie wydają ok. 140 t dwutlenku węgla, a spaliny emitowane z samolotów na wysokości 10 km pozostają w powietrzu 100 razy dłużej niż emitowane przy powierzchni ziemi. Samoloty pasażerskie zanieczyszczają atmosferę 4 razy bardziej niż kominy stojące na ziemi.

- **meteorologiczne (klimatyczne)** odnoszące się do zjawisk;
 - a) powodzie;
 - b) susze;
 - c) huragany⁹ należące do anomalii pogodowych i dzielące się na: tajfuny, cyklony, tornada;
 - d) trzęsienia ziemi (i w konsekwencji tsunami);
 - e) wulkany.

Omówione wyżej wyzwania mogą wpłynąć na łączenie się zagrożeń i wygenerować wiele nowych, niekorzystnych zjawisk społeczno-gospodarczych w postaci np.:

- fali migracyjnej spowodowanej np. bezrobociem, głodem, wyżem demograficznym, a także konfliktami zbrojnymi i wojnami;
- obniżenia standardów życia wywołanych m.in. ubóstwem, pogłębiającymi się różnicami społecznymi, analfabetyzmem, pandemią groźnych chorób (dżuma, AIDS, ebola);
- wzrost fali przestępczej spowodowanej m.in. poprzez przemysł (towarów i ludzi), struktury gangsterskie, korupcję;
- narodzin nowych struktur terrorystycznych wynikających z zacofania kulturowo-ekonomicznego, fanatyzmu religijnego;
- cywilizacyjno-kulturowe wyrażają się poprzez nietolerancję, ksenofobię, ale jednocześnie analfabetyzm.

Efektom końcowym wszystkich wyzwań, bez względu na przyczynę i brak skutecznej wcześniejszej reakcji społeczności międzynarodowej, mogą być kryzysy, konflikty zbrojne i wojny lokalne.

Uważam, że bardzo szeroką i jednocześnie bardzo rozbudowaną grupą wyzwań i zagrożeń bezpieczeństwa są zagrożenia społeczne, które są koherentne z wyzwaniami o charakterze cywilizacyjnym i kulturowym. Podstawowym wyzwaniem jest zatem naruszanie (nieprzestrzeganie) praw człowieka, w tym nieposzanowanie jego prawa do wolności osobistych.

Moim zdaniem, takie gwałtowne wydarzenia w państwach arabskich (Tunezja, Egipt, Libia, ale również w Grecji czy Hiszpanii – określane w tym ostatnim państwie jako „bunt odrzuconych”, hiszp. *indignados*) należy postrzegać przez pryzmat rosnącego znaczenia różnic w obrębie wartości kulturowych, które radykalnie i gwałtownie zmieniają geoekonomię. Należy uzmysłowić sobie po raz kolejny, że nie istnieje jeden uniwersalny model cywilizacji i globalizacji. Te i wszelkie inne „-acje” mogą i zapewne z czasem będą miały różną twarz: arabską, azjatycką, latynoamerykańską, i musimy się z tym pogodzić.

W tej sytuacji nie ma zapewne potrzeby udowadniać, jak istotne było dostrzeżenie przez ONZ konieczności podjęcia zdecydowanych działań na rzecz poprawy poziomu życia najuboższych grup ludzkości, ogłaszając w 2000 roku „Deklarację Milenijną” i inicjując program „Milenijnych celów rozwoju” (*The Millennium Development Goals*)¹⁰. Analiza osiągnięć i sukcesów implementacji tego programu napawa optymizmem, ale pokazuje również, ile jeszcze jest do zrobienia. Potrzebę kolejnych wspólnych wysiłków dostrzegamy, widząc protesty i determinację społeczeństw państw arabskich.

Oceny stopnia zagrożeń (lub poziomu bezpieczeństwa) dokonują wyspecjalizowane instytucje, agencje i eksperci. Poziom profesjonalizmu i jakości zastosowanych narzędzi badawczych jest różny, a w związku z tym i wyniki (ocena stopnia zagrożeń) mogą być różne.

⁹ Huragan „Katrina” (2005 r.) to jeden z trzydziestu najbardziej tragicznych w skutkach huraganów, które nawiedziły Stany Zjednoczone Ameryki. Zginęło 1836 osób, a 705 uznano za zaginione. Straty materialne w samym Nowym Orleanie wyceniono na 81 mld dolarów.

¹⁰ Zob. *The Millennium Development Goals Report 2010*, Nowy Jork 2010.

Pragnę podkreślić, że w wyniku analiz, gier sztabowych oraz zajęć prowadzonych metodą burzy mózgów w Instytucie Bezpieczeństwa Transgranicznego Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi, uwzględniających aktualnie obowiązujące poglądy na klasyfikację zagrożeń, możemy mówić o kilku grupach potencjalnych sytuacji kryzysowych generujących zagrożenia transgraniczne.

Militarne – raczej mało prawdopodobne ze względu na brak otwartych konfliktów narodowościowych w regionach nadgranicznych mogących przekształcić się w otwarty konflikt wojskowy, stan sojuszy i polityczne założenia współpracy regionalnej.

Społeczne – raczej duże ze względu na występujące wielorakie powiązania ekonomiczno-finansowe w rejonach nadgranicznych. Społeczne zagrożenia transgraniczne mogą dotyczyć m.in.: migracji ze względu na bezrobocie; międzynarodowych grup przestępczych; epidemii (pandemii).

Gospodarcze – raczej duże ze względu na powiązania ekonomiczne, gospodarcze i procesy globalizacyjne zachodzące również w euroregionach, m.in. kryzys gospodarczy (załamanie gospodarcze).

Informatyczne – raczej powyżej średniego, ale tylko w warunkach zagrożeń narodowych, np. w razie ataku terrorystycznego. W tej grupie zagrożenia transgraniczne mogą dotyczyć ataku: całkowicie wykonanego w cyberprzestrzeni; fizycznego na systemy informacyjne.

Można założyć bez wahania występowanie trzeciej formy ataku – pośredniego (mieszanego), podczas którego terroryści wykorzystają zarówno ataki w cyberprzestrzeni, jak i fizyczne w realnym świecie. Ataki w środowisku informatycznym mogą przerodzić się w śmiertelne zagrożenie, m.in. poprzez: zakłócanie powietrznej i morskiej kontroli ruchu; przeładowanie i zakłócanie funkcjonowania komunikacji telefonicznej blokującej powiadamianie o nagłych wypadkach; uszkodzanie i rekonfiguracja oprogramowania używanego w szpitalach i ratownictwie medycznym; zmiany ciśnienia w ropociągach i gazociągach, prowadzące do katastrof; uzyskanie dostępu do zmiany danych parametrów w infrastrukturze krytycznej; sabotaż danych na rynkach finansowych.

W strefie rozważań o zagrożeniach w cyberprzestrzeni Estonia jest tym państwem, które 26 kwietnia 2007 roku około godz. 22.00 doświadczyło zmasowanego ataku hakerów na estońskie systemy informacyjne i rządowe, a także główny serwer DNS (*Domain Name System*), następnie powtórzony 3 dni później.

Technologiczne – raczej duże ze względu na stosunkowo wysokie uprzemysłowienie euroregionu Bałtyk. Analiza zagrożeń pokazuje możliwość wystąpienia następujących kategorii zagrożeń: katastrofy tankowców; katastrofy gazociągu północnego; awarie w elektrowni jądrowej; rozszczelnienie zatopionych pojemników z gazami bojowymi z II wojny światowej; zanieczyszczenie środowiska naturalnego.

Przyrodnicze – duże, prawdopodobnie ze względu na zmiany klimatyczne generujące serię katastrof. W tej grupie zagrożenia transgraniczne mogą dotyczyć: powodzi; suszy; wichur (nawałnic); szadzi.

Druga podgrupa zagrożeń transgranicznych dotyczy zjawisk przyrodniczych o znamionach katastrof mających podłoże w fizykomechanicznych zjawiskach, do których możemy zaliczyć: trzęsienia ziemi, tsunami, wybuchy wulkanów¹¹.

Analizy przeprowadzone w mojej uczelni wskazują, że nie wolno dopuścić do „błędu systemu” w zakresie ustalania polityki i strategii bezpieczeństwa. Wyzwania przyszłości zmuszają do szybkiego „zaktualizowania programu”.

¹¹ Często zdarza się, że niektóre katastrofy przyrodnicze wywołują reakcje wtórne, np. trzęsienie ziemi w Japonii (kwiecień 2011 r.) wywołało falę tsunami, a ta z kolei doprowadziła do katastrofy technologicznej w elektrowni atomowej w Fukushima.

Podsumowanie

Wielość zjawisk i procesów polityczno-gospodarczo-kulturalnych współczesnego świata determinuje konieczność odmilitaryzowanego spojrzenia na wyzwania bezpieczeństwa. Jednocześnie zmusza do uważnego spojrzenia na wyzwania z takich sfer, jak: ekonomiczna, społeczna, ideologiczna i religijna, a także humanitarna (czysto ludzką) oraz ekologiczna. Nie można oczywiście zapominać, że czynnik militarny nie zniknie z katalogu wyzwań bezpieczeństwa.

Powyższe rozważania dowodzą, że wyzwania dla bezpieczeństwa europejskiego XXI wieku będą mieć wielowymiarowy charakter, globalizujące w treści i jednocześnie koherentne obszarowo. Zjawisko to należy już dostrzegać i podejmować działania zapobiegawcze, ale jednocześnie poszukiwać nowych rozwiązań. Najgorsze jest czekanie.

Zmienia się powoli, lecz systematycznie geopolityczna równowaga Europy i Świata, m.in. poprzez to, że: Europa jest w złej kondycji ekonomiczno-gospodarczej; Ameryka zmaga się z deficytem bankowym oraz klinczem politycznym; Chiny umacniają swoją pozycję we wschodniej Azji; Turcja i Brazylia będą chciały przełożyć regionalną potęgę na międzynarodowe znaczenie i prestiż; Indie budują pełnowymiarową marynarkę wojenną; Niemcy wyróciły równowagę polityczną w Unii Europejskiej i chcą nadawać ton; Rosja jest państwem słabym, opierającym się na gospodarce uzależnionej od paliw energetycznych itd.

Reasumując powyższe rozważania, należy podkreślić, że kształtowanie się nowego porządku bezpieczeństwa europejskiego XXI wieku może oznaczać więcej rywalizacji i konkurencji niż współpracy. W tym względzie wszystkie obszary przewartościowań wielkiej szachownicy bezpieczeństwa¹² międzynarodowego są pochodną koherentnych zjawisk życia polityczno-społecznego oraz zwiększając (podwajając, a nawet potrajając) liczbę pól możliwych operacyjnych działań (zabiegów).

Bezpieczeństwo transgraniczne jest stosunkowo młodym, niedawno wydzielonym segmentem problematyki bezpieczeństwa międzynarodowego, niemniej jednak doczekało się już wielu metod i sposobów oceny zagrożeń i z całą pewnością można stwierdzić, iż jest to korzystny dla państw i narodów kierunek i obszar współpracy. Ważne jest, aby w świadomości społecznej została ukształtowana wiara, że musimy umieć zagrożenia transgraniczne identyfikować, oceniać (mierzyć ich potencjał) oraz skutecznie im przeciwdziałać – najlepiej wspólnymi siłami.

W zglobalizowanym, wysoko industrialnym świecie, gdzie naruszona jest równowaga pomiędzy ważnymi systemami przyrodniczo-przemysłowo-społecznymi coraz częściej dochodzi do zdarzeń mających cechy katastrof¹³. Człowiek coraz częściej staje się odpowiedzialny za ich wybuch i tragiczny przebieg.

Zagrożenia transgranicznego bezpieczeństwa pojawiają się zazwyczaj tam, gdzie brakuje zabezpieczeń, i wtedy, gdy się tego najmniej spodziewamy. Umiejętność trafnej oceny zagrożeń nie może opierać się na przypadku, szamanizmie, a na prognozowaniu wspartym naukowymi badaniami.

Challenges and threats of contemporary world transborder security

Summary

The study refers to the selected problems of the European transborder security in the 21st century including coherence aspects of challenges and threats. A new dimen-

¹² Nawiązanie do tytułu książki Zbigniewa Brzezińskiego.

¹³ *Katastrofy i zagrożenia we współczesnym świecie*, Warszawa 2008, s. 6–54, 70–83, 84–97.

sion of the term „international security” in the beginning of the 21st century – concerning terrorist attacks and anti-terrorist operations – is the basic thesis for analysis.

The author considers the core of global and transborder challenges of security in the European and circumeuropean geographical background.

The chapter dedicated to new global and transborder challenges is the essence of this publication. The author justifies the thesis about the increasing importance of Domain Security System on the basis of economic, social and environmental events and also civilian factors shaping the European security of the 21st century. The main areas of Domain Security System are characterized in the analysis and given as coherent.

The general conclusion that results from the study is that the geopolitical balance of Europe and our World can be destabilized through a number of evolving events, mainly in the economic and social area. To determine the time and place of such destabilization, the balance and rivalry level of separate elements is crucial.